

KÖRÖSI CSOMA
SZELLEMI HAGYATÉKA

Magyar Tudományos Akadémia
2009. április 21

Program

9.00-11.00

Megnyitó

Ünnepi köszöntőt mond PÁLINKÁS JÓZSEF, az MTA elnöke

Délelőtti ülés

VASÁRY ISTVÁN: Csoma és a magyar őshazakutatás

IVÁNYI TAMÁS: Csoma emlékezete: a Csoma-Archívum bemutatása

TERJÉK JÓZSEF: Csoma tibetisztikai munkássága

WOJILLA GYULA: A szanszkrit filológia jelentősége Csoma munkáiban

11.20-12.30

DÉVÉNYI KINGA: Tartalmi feltárás, konzerválás, digitalizálás

– az MTAK Csoma-gyűjteménye a XXI. században

KELECSÉNYI ÁGNES: Kőrösi Csomával kapcsolatos Stein-dokumentumok

az MTA Könyvtárában

OROSZ GERGELY: A Kálacsakra-tantra Kőrösi Csoma Sándor munkásságában

14.30-17.00

Délutáni ülés

HAMAR IMRE: Az oksági láncolat (Csoma-gyűjtemény, No. 1)

TÓTH ERZSÉBET: A fokozatos út irodalma (Csoma-gyűjtemény, No. 14–19)

AGÓCS TAMÁS: Tanítóbeszéd az életváltás mikéntjéről (Csoma-gyűjtemény, No. 12)

SZEGEDI MÓNIKA: Buddha élete (Csoma-gyűjtemény, Alexander, 4/3)

SZÁNTÓ PÉTER: A Kávjádersa Tibetben (Csoma-gyűjtemény, No. 8, 37)

KRÓNIKA

KÖRÖSI CSOMA SZELLEMI HAGYATÉKA

Jubileumi díszünnepség az MTA székházában (2009. április 21.)

A Csoma Jubileumi napok* rendezvénysorozat első ülésére, mely a *Kőrösi Csoma szellemi hagyatéka* címet viselte, 2009. április 21-én a Magyar Tudományos Akadémia székházában került sor.

A vendégeket Náray-Szabó Gábor akadémikus, az MTAK főigazgatója köszöntötte

A vendégeket a rendezők (az MTA Könyvtára, a Kőrösi Csoma Társaság és a Tibet Társaság) nevében **NÁRAY-SZABÓ GÁBOR** akadémikus, az MTAK főigazgatója köszöntötte, majd a rendezvény védnöke, **PÁLINKÁS JÓZSEF** aka-

* Kőrösi Csoma Sándor születésének 225. évfordulója alkalmából a hazai tudományos intézetek háromnapos rendezvénysorozatot tartottak, melynek szervezését és koordinálását a Tibet Társaság vállalta magára. A másodnapos rendezvényekről (ELTE BTK Kari Tanácsterem) a Kőrösi Csoma Társaság *Keletkutatás* című folyóirata számol be (2009/1), a harmadik nap eseményeiről (Konfuciusz Intézet) pedig a *Távol-keleti Tanulmányok* következő száma ad majd hírt. A képek forrása: <http://www.mtak.hu/hirekesemenyek/Csoma/>

démikus, az MTA elnöke nyitotta meg a jubileumi emlékülést. Beszédében hangsúlyozta, hogy 225 éve született, nemzetközi tiszteletnek örvendő tudósunk nemcsak a felmutatott eredményeknek, hanem a tudomány iránti törhetetlen kitartásnak, a lángoló hazaszeretetnek és az emberi értékekbe vetett hitnek is kiemelkedő példaképe. Idézte az Akadémia alapítójának, Széchenyi Istvánnak örök emlékezetű szavait, melyek Csoma zarándokhelyé vált dardzsilingi sír-emlékén ma is olvashatók:

„egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt kitartó hazafiságtól lelkesítve, bölcsőjét kereste a magyarnak, és végre összerokadt fáradalmi alatt. Távol a hazától alussza itt örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében.”

Pálincás József akadémikus, az MTA elnöke nyitotta meg a jubileumi emlékülést

Bejelentette, hogy az Akadémia kezdeményezésére a Kőrösi Csoma hagyatékát képező Csoma-gyűjteményt fölvtették az UNESCO Világ Emlékezete programjának ez évi jelölőlistájára.

Az ünnepi beszédet követően a rendezvény nyitó ülészakán **HAZAI GYÖRGY** akadémikus elnöklete alatt Kőrösi Csoma Sándor életére és munkásságára vonatkozó összefoglaló jellegű előadások hangzottak el.

VÁSÁRY ISTVÁN (az ELTE Orientalisztikai Intézet igazgatója)

Csoma és a magyar őshazakutatás

Az előadás összefoglaló áttekintést adott a 19. század elején Európa-szerte jelentkező nemzeti eszme kialakulásáról, a rokon népek keresésének nemzetformáló erejéről, az összehasonlító nyelvészet korabeli állapotáról. Elemezte a magyar nemzeteszmé létrejöttének sajátosságait, az őshazára vonatkozó mitikus hagyományokat, melyek nagy hatással voltak Csoma tudományos elképzeléseire és kiváltották belőle az őshaza felkutatásának gondolatát.

IVÁNYI TAMÁS (a Kőrösi Csoma Társaság főtítkára)

Csoma emlékezete, a Csoma-archívum

Az előadás áttekintette a hazai és nemzetközi hagyományápolás történetét, felelevenítette a jubileumok eseményeit, és részletesebben szólt a Kőrösi Csoma Társaságnak a hagyományok ápolásában betöltött szerepéről, különös tekintettel a 2009-ben felállításra kerülő Kőrösi Csoma Archívumra, melynek bemutatása az előadás részét képezte: (www.archivum.kcst.hu).

TERJÉK JÓZSEF (a Tibet Társaság elnöke)

Csoma tibetisztikai munkássága

A tibetisztika megalapozóját a nemzetközi tudományos körök mint a tibeti szótár és nyelvtan szerzőjét tartják számon, további munkássága kevésbé kap hangsúlyozott figyelmet. Az előadás – támaszkodva az MTA által 1984-ben kiadott *Kőrösi Csoma Sándor összegyűjtött műveire* – teljes képet kívánt adni Csoma életművéről, mely a tibeti műveltség egészét feltárta a korabeli tudós világ számára. Az előadás hangsúlyozta, hogy Csoma munkás-

sága egyúttal a buddhizmus első hiteles ismertetését is jelentette, mindenekelőtt a buddhista kánon részletes elemzésével, a vallásalapító élettörténetének bemutatásával. Az áttekintést a *Csoma-gyűjtemény* bemutatása egészítette ki, amely Csoma tudományos hagyatékát képezi.

WOJTILLA GYULA (SZTE, tanszékvezető egyetemi tanár)
A szanszkrit filológia jelentősége Csoma munkáiban

Mielőtt elhagyta Európát, Csomának nem volt alkalma megismerni a szanszkrit nyelvet. India szent nyelvével első ízben a tibeti buddhista irodalom tanulmányozása során találkozott. Erről Kennedy századoshoz írt levelei tanúskodnak. Kalkuttai éveiben, majd a Bengál északi részén végzett kutatóútján alkalma nyílt közelebbről is megismerkednie ezzel a roppant gazdag, ősi nyelvvel. Az előadás az tűzte ki céljául, hogy Csoma saját írásai és a kortársak visszaemlékezései alapján bemutassa, milyen lehetőségei voltak a magyar utazónak a szanszkrit tanulmányok folytatására, milyen célok vezérelhették ebben és milyen ismeretekre tett szert.

Rövid szünet után a délelőtti ülészakot **SÁRKÖZI ALICE**, a Kőrösi Csoma Társaság elnöke nyitotta meg, ekkor az MTAK Keleti Gyűjteményének munkatársai mutatták be a könyvtár Csomával kapcsolatos dokumentumait.

DÉVÉNYI KINGA (az MTAK Keleti Gyűjtemény vezetője)
**Tartalmi feltárás, konzerválás, digitalizálás:
 a MTAK Csoma-gyűjteménye a 21. században**

Az előadás bemutatta, hogy az utóbbi évek során a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteménye milyen lépéseket tett annak érdekében, hogy az ott található, Kőrösi Csomával kapcsolatos dokumentumok méltó módon, ugyanakkor a kutatók számára hozzáférhetően kerüljenek megőrzésre.

KELECSÉNYI ÁGNES (az MTAK Keleti Gyűjtemény vezetőhelyettese)
**Kőrösi Csomával kapcsolatos Stein-dokumentumok
 az MTA Könyvtárában**

Az előadás az MTAK kéziratos gyűjteményeinek felhasználásával mutatta be, hogy *Stein Aurél*, a világhírű régész-felfedező és *Duka Tivadar*, Csoma első életrajzírója hogyan igyekeztek itthon és külföldön Csoma mun-

kásságának jelentőségére felhívni a figyelmet, hagyatékát gyarapítani, emlékeit megőrizni.

OROSZ GERGELY (MTAK, a tibeti gyűjtemény kurátora)
A Kálacsakra-tantra Kőrösi Csoma Sándor munkásságában

Az előadás Kőrösi Csoma Sándor munkásságának fontos forrásaival, a *Kálacsakra-tantrával* és az arra támaszkodó tibeti művekkel foglalkozott. A tantra eredetét Csoma 1833-ban egy rövid tanulmányban ismertette, majd e forrásokat nyelvtanában is felhasználta a tibeti időszámítás bemutatására. Az előadás kitért a *Csoma-gyűjteménynek* arra a két nyomatára is, amelyek a *Kálacsakra-tantrában* leírt Sambhala királyságra vonatkoznak.

A délutáni ülészakot **TERJÉK JÓZSEF**, a Tibet Társaság elnöke nyitotta meg, témája a *Csoma-gyűjtemény* kiemelt jelentőségű tételeinek elemzése volt. A következő előadásokat hallgathatták meg az érdeklődők:

HAMAR IMRE (az ELTE Távolségi Intézetének igazgatója)
Az oksági láncolat (*Csoma-gyűjtemény*, 1)

A szerző külföldi tanulmányútja miatt az ülészak elnöke olvasta fel az előadást, mely a *Csoma Gyűjtemény* első kötetével, a függően keletkezés tanításáról szóló versből és a hozzá fűzött kommentárból álló rövid munkával foglalkozott. A verset a hagyomány Nāgārjunának tulajdonítja, a kommentár szerzősége azonban kérdéses. A szerző bemutatta, hogy Csoma tanulmányaiban miként szerepel a függően keletkezés (más elnevezéssel oksági láncolat) tantétel, továbbá elemezte a függően keletkezés doktrínáját.

TÓTH ERZSÉBET (Tibet-kutató, ELTE Belső-ázsiai Tanszék)
A fokozatos út irodalma (*Csoma-gyűjtemény*, 14–19)

A Gelugpa (és elődje a Kádampa) rend központi tanítása a „fokozatos út” (kl. tib.: *lam-rim*), azaz a buddhista szerzetesek megvilágosodásának lépcsőzetes módja. Kőrösi Csoma Sándor nagy jelentőséget tulajdonított ennek a témának, hiszen a 36 kötetet felölelő *Csoma-gyűjteményben* 6 mű képviseli ezt a témakört. Az előadás ezeket a munkákat ismertette, mindenekelőtt a tanítás alapművét (Atisa: *A megvilágosodás útjának mécsese*), az ahhoz készült legismertebb kommentárt (Congkapa: *A megvilágo-*

sodás fokozatos útja – részletes kifejtésben), továbbá egy összefoglaló művet, mely a tanítás történetéről és legjelesebb mestereiről szól (Loszang Jese: „*Fehér lótuszfüzér*” – *A fokozatos út hagyományának története*).

AGÓCS TAMÁS (Tibet-kutató, A Tan Kapuja Buddhista Főiskola)
Tanítóbeszéd az életváltás mikéntjéről (*Csoma-gyűjtemény, 12*)

A *Csoma-gyűjtemény* 12. számú szövege a *Tshe wpho-ba ji-ltar bstan-pa'i mdo*. A szűtrában Buddha apja, Szuddhódana király túlvilági élettel kapcsolatos kérdéseire válaszol. A beszéd első részében a védikus-brahmanikus elképzeléseket cáfolja, majd az „életváltás” (újrászületés) buddhista fogalmát mutatja be néhány érdekes hasonlaton keresztül. Az előadó ezt a munkát elsőként fordította le nyugati nyelvre, előadásában gazdag szemelvényrészleteket mutatott be.

SZEGEDI MÓNKA (Tibet-kutató, A Tan Kapuja Buddhista Főiskola)
Buddha élete (*Csoma-gyűjtemény, 4/3*)

Kőrösi Csomát nemcsak a tibetisztika alapítójaként, de a buddhológia egyik úttörőjeként is számon tartjuk. Az Alexander-könyvek egyike, Künga Csöleg munkája többek között Buddha legendás élettörténetét ismerteti. Felhasználta-e ezt a munkát Csoma a Buddha életéről szóló tanulmányához? Milyen forrásokat használt még? Hogyan értékeli a buddhizmus tibeti változatát? Ezeket a kérdéseket vetette fel az előadás.

SZÁNTÓ PÉTER (Tibet-kutató, Oxford)
A Kávjádarsa Tibetben (*Csoma-gyűjtemény, 8, 37*)

Dandin *Kávjádarsa* című munkájának tibeti fordítására a 13. században, a Sa-skya rend berkeiben került sor. A költői kifejezésmódról szóló munka nagy népszerűségnek örvendett, olyannyira, hogy az egyik Alexander-könyvben „a láma”, azaz Sangs-rgyas phun-tshogs, Csoma számára egy áttekinthető kivonatot készített. Az előadás röviden ismertette a mű indiai szerepét, a „költészet tankönyvének” Tibetben befutott pályafutását és a Csomának írt könyv tartalmát, valamint műfaji besorolását.

Németh Norbert, a Jubileum szervezőtitkára